

הפעלת מכשירים המשמיעים קול בשבת מע"ש (תקשורת, מדיח כלים, שעון מעורר, רמקול ועוד) לאור איסור הפעלת ריחיים – שבת יח א - תשפב – שיעור כללי

מקורות

הסוגיה: יז ב המשנה. בגמ' יח א: "תנו רבנן פותקין...משום שביתת כלים". ובדילוג קל: "והשתא דאמר רב אושעיא...שרי".

מקורות מלאים

חדושי הריטב"א מסכת שבת דף יח עמוד א

אמר רבא מפני שמשמעת קול. פי' ואוושא מילתא, והוה ליה עובדין דחול, וכיון שהוא בביתו ותוך התחום אסור.

מחזור ויטרי סדר הלכות שבת (עמ' 121-142) סימן ט (לרבנו שמחה תלמיד רש"י)

דין אסור לתת חטין לתוך ריחים מבערב שבת אלא כדי שיטחנו מבעוד יום. משום דמשמעת קול והשומע סבור שנותן חטין שם.

ספר התרומה הלכות שבת סימן רכ (לרבנו ברוך בן ר' יצחק מבעלי התוס')
ואין נותנין חטין לתוך הרחי' אלא כדי שיטחנו מבעוד יום אמר רבה מפני שהיא משמעת קול ויאמרו רחים של פלוני טוחנין בשבת ויסברו דבשבת נתנו החטים....

אורחות חיים (לרא"ש) חלק א הלכות שבת

וטוענין קורות בית הבד ועגולי הגת עם חשיכה והמשקין זבין והולכין כל השבת כלה וכן כל כיוצא בזה אבל אין נותנין חטים לתוך הרחים ואע"פי שנעשה מאליו מפני שמשמיע קול דאושא מלתא והוה כמאן דעביד בידים ולא משום שביתת כלים דהלכה כב"ה דלית להו שביתת כלים:

תוספות הרא"ש מסכת מועד קטן דף יא עמוד א

קלא רבא אסיר קלא זוטרא שרי. כלומר והרי שתיהן דרך אומנות הן, ורב הונא הוה ס"ד דיוחנן כהן גדול מנע הכאת פטיש לצורך דבר האבד, משום דאוושא מילתא ולא ידעו שהוא לצורך דבר האבד ואתי למשרי אף שאינו אבד או יכוונו מלאכתן במועד ולהכי הוה מפליג בי"ט בין קלא רבא לקלא זוטא,

תוספות ר' יחיאל מפאריס מסכת מועד קטן דף יא עמוד א

בדנפחי. קול הפטיש נשמע למרחוק ואין הכל יודעים שהוא לצורך דבר האבד ולכך אסור, ומתני' מיירי בדנגרי, חרשים של עץ שאין הקול נשמע למרחוק,

1. להסבר שיטת רבה מפני שמשמעת קול: רש"י, ריטב"א "אמר רבה", מחזור ויטרי, הל' שבת ט (מה שלהלן). ספר התרומה הל' שבת רכ "ואין נותנים...נתנו החטים" (להלן), אורחות חיים לרא"ש, ח"א, הל' שבת (מה שלהלן). משנה סוטה מז ב (שורה ראשונה: עד ימין...בירושלים", ורש"י שם. אבל עיינו במקביל מועד קטן יא א בגמ': "הציר והצינור...בחציני", ורש"י שם, ובתוס' רא"ש שם(להלן), ובתוס' ר' יחיאל מפאריס (גם הוא להלן). וכן עיינו באגרות משה שלהלן סעיף ג להבנה נוספת.

(מקורות הראשונים להרחבה: עירובין צז ב: "רבי שמעון אומר נותנין לחבירו...ברשות הרבים". ביצה כה ב: "ת"ר אין הסומא...צריכין לו מותר". שו"ע או"ח תקכב א-ב, וכן סי' שא, יז ובמג"א שם (להלן).

2. להבנת מח' האמוראים ולהכרעת ההלכה ביניהם: תוס' "ולימא", "והשתא". ר"ח על הדף (רק על מח' רבה ורב יוסף).

(אם יש זמן עיינו ברא"ש בפרקנו סי' לג דיונו על שיטת רבנו תם).
(מומלץ למי שנותן לו זמן ללמוד את מח' ר"ת ור"י בתוס' על ע"ז כא ב ד"ה "אריסא": "פסק ר"ת...ואע"פ שמשמעת קול", ובדילוג: "ור' יצחק פירש...אלא שכירי יום נינהו").

פסיקת הרי"ף (וב בדפי הרי"ף) ומחלוקת בעל המאור תחילת ד"ה "והא דת"ר פותקין". פסיקת הרמב"ם (חיפוש עצמי). טור או"ח רנב (לקראת סוף הסימן). בית יוסף שם היטב (להלן). שו"ת מהר"י וייל סי' קל (להלן). ספר האגור תקיט (להלן). שו"ע רנב ה (להלן) ובמשנה ברורה שם (להלן).

3. תשובות אקטואליות בעניינים שונים הנגזרים מהסוגיה: אגרות משה אורח חיים, ד: ס, ע (מה שלהלן) בעניין שימוש בשעון שבת ועוד. שמירת שבת כהלכתה סי' מב הל' מג, וכן סי' לא הל' כח. ציצ' אליעזר, א, לד (מה שלהלן). מנחת שלמה א, ט (מה שלהלן). יחוה דעת ג, יח.

ולכך שרי. קול זוטא שרי. בתמי', דכיון מפני מראית העין הוא, הוה לן למיסר בין בקלא זוטא בין בקלא רבא.

מגן אברהם סימן שא ס"ק כז

אבל אם אפשר. כגון זקן ההולך בביתו בלא מקל וכשיוצא לחוץ נשען על מקלו מחמת תשות כח אסור (ואף על פי שמנענע גופו אסור סמ"ק) הרא"ש וכ"כ המ"מ דדוקא כשא"א לו לילך כלל בלא מקל מותר וא"כ פשוט מה שנהגו החשובים לילך במקל שבידם אסורים לצאת בהם בשבת ... אבל במקום שיש עירוב נ"ל דמותר לצאת דאינו נושא אלא לכבוד אבל איש בעלמא שאינו נושא לכבוד אפילו במקום שיש עירוב אסור דאיכא זילותא דשבת

טור אורח חיים הלכות שבת סימן רנב

אבל אסור לתת חטין לתוך ריחיים אלא כדי שיטחנו מבעוד יום כיון דאוושא מילתא טפי י' איכא זילותא דשבתא:

בית יוסף אורח חיים סימן רנב

אבל אסור לתת חטים לתוך ריחיים וכו'. גם זה שם בברייתא (יח.) אבל אין נותנין חטים לתוך הריחיים של מים אלא בכדי שיטחנו מבעוד יום מאי טעמא אמר רבה מפני שמשמעת קול אמר ליה רב יוסף ולימא מר משום שביתת כלים אלא אמר רב יוסף משום שביתת כלים ואסיקנא דבית הלל לית להו איסור שביתת כלים ולפי זה לתת חטים לתוך ריחיים לרב יוסף שרי ולרבה אסור מיהו עד כאן לא פליגי אלא בשל מים אבל בשל בהמה פשיטא דאסור לכולי עלמא שהרי הוא מצווה על שביתת בהמתו. וכתבו התוספות (ד"ה והשתא) והרא"ש (סי' לג) שרבינו תם (ספר הישר תשובות סי' ו) פסק כרב יוסף והם דחו דבריו והעלו דהלכה כרבה וכן פסק ר"ח (בגליון יח:) וכן דעת סמ"ג (ל"ת סה, יט עמוד ב') וסמ"ק (סי' רפב עמ' רפד) והתרומה (סי' רכא) וכן כתבו הגהות בפ"ו (אות ע). והרי"ף (ו:) הביא שתי הסברות ולא הכריע והרמב"ם לא הזכיר דין זה כלל ומשמע דסבירא ליה כרב יוסף דשרי ומשום הכי שתק מיניה דמהי תיתי לן לאסור כיון שאין אדם מזהר על שביתת כליו כמו שכתב בפ"ו (הט"ז) והטעם שלא הזכירו בהדיא הוא לפי שלא הוזכר בתלמוד בהדיא דלרב יוסף שרי ואין דרכו לכתוב אלא מה שהוזכר בתלמוד בהדיא. והריב"ש כתב בתשובה (סימן קנא) ר"ח פסק כרבה אף על גב דרב יוסף פליג עליה אלא שהרי"ף והרמב"ם ורבינו תם לא פסקו כן והרי"ף כתב שתי הסברות בהלכות ולא הכריע עכ"ל ואף על פי שהרי"ף בהלכות לא הכריע אפשר שבתשובה הסכים דהלכה כרב יוסף ועי"ל דמדבריו בהלכות שכתב ואוקימנא לבית שמאי אבל לבית הלל לית להו שביתת כלים ושרי ואיכא מאן דאמר אסור ואפילו לבית הלל מפני שמשמעת את הקול יש להכריע דסבירא ליה כרב יוסף מדכתב הכי ברישא ואידך סברא כתב בלשון איכא מאן דאמר.

ולענין הלכה כיון שהרי"ף והרמב"ם ורבינו תם מתירים ועוד דמילתא דרבנן הוא הכי נקטינן אלא שבמקום שנהגו איסור אין להתיר.

שו"ת מהר"י ווייל סימן קל

שלומך יסגא לעלם אהובי הח"ר אליעזר י"ץ. דינא דהה"י איתתא כתבתי דעתי למהר"ר ישראל י"ץ. מה ששאלת על כלי העשוי למשקלות להשמיע קול לפי סדר השעות נרא' דאסור. דר"ח והאשירי פסקו כרבה פ"ק דשבת דאוקי ברייתא אין נותנים חטים לתוך ריחיים אפי' כב"ה משום השמעת קול.

ספר האגור הלכות הוצאת שבת סימן תקיט

נשאל מורי אבי מהר"ר לנדא על זוג המקשקש לשעות עשוי ע"י משקולות אם מותר להכינו ולהעריכו כדי שילך ויקשקש כל השבת כי שמא יש לדמות לנותן חטים לרחים. והשיב נראה לי עיקר טעמא דאוושא מלתא. כמו שפירשו תוספות שנ"ץ וספר התרומה וסמ"ג שפירשו על אוושא מלתא שיאמרו רחים של פלוני טוחנים בשבת דסבירי בשבת נתן בהם חטין, וא"כ טעמא זה לא שייכא כלל גבי זוג המקשקש שהכל יודעים שרגילים לתקן בכל יום על יום של אחריו ובאותו היום שהוא מקשקש אין מתקנין אותו כלל. וכן יש לפסוק הלכה למעשה וכן עמא דבר עכ"ל.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות שבת סימן רנב סעיף ה

ומותר (מו) לתת חטים יא' לתוך רחיים (מז) של מים, סמוך לחשיכה. הגה: <ז> ולא חיישין * להשמעת קול, שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת. ויש אוסרים ברחיים (מח) ובכל מקום שיש לחוש כ להשמעת ט' קול (טור) ותוספות והרא"ש פ"ק דשבת, וסמ"ג וסמ"ק וסה"ת והגה"מ פ"ו ותשובת מהרי"ו סימן ק"ל ואגור) * והכי נהוג לכתחלה, יא' < מיהו כא (מט) במקום פסידא כב יש להקל כמו שנתבאר לעיל סוף סימן רמ"ד. ז) ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זיגע"ר מערב שבת, אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת, (נ) כי הכל יודעים שדרכן להעמידו יב' מאתמול (טור, ועיין לקמן סימן של"ח).

משנה ברורה סימן רנב ס"ק מח

בכל מקום - כלל בזה כל כיוצא בזה המשמיע קול דאוושא מילתא ואיכא זילותא לשבתא

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן ע

ו' העמדת שעון מעורר בע"ש = בערב שבת = שיצלצל בשבת ולענין להעמיד שעון שיש בו דבר המצלצל לפני שבת על הזמן שיצלצל שבת בבקר כדי שיעירו לזמן התפלה, הנה אם הוא קול כזה שלא נשמע אלא בחדרו שהוא

לעצמו אין בזה איסור אבל אם נשמע גם חוץ מחדרו שנשמע להרבה הלנים בביתו וכ"ש כשנשמע לחוץ אסור מצד גזירת השמעת קול דנתינת חטין לתוך רחים של מים כשיטחנו בשבת כדאמר רבה הטעם בשבת דף י"ח ע"א דאושא מלתא, ואיפסק ברמ"א /או"ח/ סימן רנ"ב ס"ה ומסיק טעם למה שמותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגער /שעון/ בע"ש אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת כי הכל יודעין שדרך להעמידו מאתמול וכן הביא הב"י ס"ס של"ח מהאגור, הרי אף שהוא קול הנעשה בבית ואינו גדול כל כך דקול /כקול/ רחים בשבת נמי היה אסור אי לאו הטעם דהדרך הוא להעמיד אף בחול פעם אחת במעל"ע = במעת לעת = ולא יחשדו שעשה זאת בשבת, שא"כ הוא כמפורש שהעמדת השעון להקיץ בבקר הוא דבר שעושין בחול דוקא בלילה בעת שהולך לישן הרי אם נשמע לחוץ או אף בבית בשאר החדרים כשיש שם עוד אינשי דהא אף קול הודעת השעות הזייגער לא נשמע יותר מזה והיה אסור אי לאו שידוע לכל אשר מעמידין רק פעם אחת במעל"ע.

שו"ת אגרות משה אורח חיים חלק ד סימן ס

מלאכה הנעשית בשבת ע"י שעון שבת בעה"י כ' טבת תשל"ז. מע"כ נכדי אהובי וחביבי מוה"ר מרדכי טענדלער שליט"א.

הנה בדבר שע"י חשמל (ענין העלעקטרי) אפשר ע"י מורה שעות הנעשה לכך שיעמידנו בע"ש = בערב שבת = באופן שיתחיל לבשל למחר ביום השבת כשעה לפני זמן האכילה, אשר אחיך נכדי היקר אהרן ברוך שליט"א שואל, הנה לענ"ד פשוט שאסור להתיר זה דהרי ע"י מורה שעות כזה יכולים לעשות כל המלאכות בשבת ובכל בתי החרושת (פעקטעריס) ואין לך זלזול גדול לשבת מזה, וברור שאם היה זה בזמן התנאים והאמוראים היו אוסרין זה, כמו שאסרו אמירה לעכו"ם מטעם זה, וגם אולי הוא ממילא בכלל איסור זה דאסרו אמירה לעכו"ם, דאסרו כל מלאכה הנעשית בשביל ישראל מצד אמירת הישראל וכ"ש מצד מעשה הישראל. ול"ד למה שמותר להעמיד קדרה ע"ג האש אפילו רגע אחת קודם השבת שיתבשל בשבת ולא אסרו רבנן כשליכא חשש חתוי בשבת דף י"ח ע"ב, דהוא משום דכל מלאכה דעושה האדם במלאכת בשול הוא העמדת הקדרה ע"ג האש דבעצם הבשול אינו עושה האדם, ולכן בהעמדתו הקדרה ע"ג האש בע"ש הוא כגמר האדם כל מעשיו במלאכה זו דבשול ולא שייך לאסור על מה שעושה שוב האש, אבל היכא שעדיין לא שייך להחשיב כנעשה המלאכה כהא דהעמיד בע"ש את המורה שעות שיותחל המלאכה דוקא בשעה פלונית בשבת זה הרי לא נעשה בהמלאכה עדיין כלום מבע"ש, שאין להתיר מצד זה.....

...מ"מ מסתבר ששייך לאסור מאותו האיסור שאסרו מדרבנן אמירה לעכו"ם עוד מכ"ש דהא מה שבא מצד כחו עדיף ממה שבא מצד דבורו. ואף אם נימא דאיסור אמירה לעכו"ם הוא שאסרו מצד שליחות נמי כיון שליכא דין שליחות

ממש אלא מתקנה מחמת שעושה מצד ציווי הישראל ודאי יש להחמיר על מה שנעשה בכחו דהישראל. אבל אף אם נימא שאין לאסור אלא מה שתיקנו חכמים ואין למילף מזה לאסור גם מה שבסברא הוא חמור כיון שעכ"פ לא אסרו אף שהיה זה מחמת שלא היה ענין זה בימי חז"ל אין לזה איסור ממש מ"מ אין להתיר זה כיון שהוא דבר הראוי ליאסור.

אבל יש טעם גדול לאסור מטעם אחר דהא זילותא דשבת ואף זילותא דיו"ט הא אסרו בכמה דברים וכיון שברור שאיכא זילותא דשבת הוא בכלל איסור זה ממילא אף שלא אסרו זה ביחוד דכל ענין זילותא הוא האיסור. וגם פשוט לע"ד דעושה דבר שהוא זילותא לשבת הוא עובר בידים על חיוב הכבוד שמשמע שהוא ג"כ חיוב התורה שנתפרשו ע"י הנביאים שכתב הרמב"ם ריש פרק שלשים מהלכות שבת ד' דברים נאמרו בשבת שנים מה"ת = מן התורה = ושנים מדברי סופרים והן מפורשין ע"י הנביאים שלא כתב שתיקנו הנביאים משמע שהוא מדאורייתא ולשון מדברי סופרים הוא כדרך הרמב"ם שקרי לכל דבר שלא מפורש בתורה דברי סופרים אף שהוא מדאורייתא בין שהוא דבר הנלמד מג"ש ובין מה שנאמר הלכה למשה מסיני ... וכן הוא חיוב הכבוד לשבת שהוא מהלכה ונתפרשו ע"י הנביאים בקרא, והרמב"ם שם ה"ב פירש המעשים המחוייבים לעשות לכבוד השבת, וממילא מובן דהדברים שעשייתן הוא זילותא לשבת הוא ג"כ עובר על מצוה זו דכבוד שבת ועוד גרוע דהרי עובר זה במעשה, שלכן אף שנימא שאינו בכלל הגזירות דחכמים, אבל גם בלא צורך הוא עובר במעשה על חיוב כבוד השבת, וזה שהוא זילותא הוא דבר שמובן לכל, שלכן מסתבר לע"ד שאסור להעמיד בע"ש ע"י מורה שעות שיעשה העלעקטרי למחר מלאכה.

אבל עכ"פ מה שכבר נהגו להעמיד ע"י מורה שעות לכבות הנרות דעלעקטרי שהודלקו וגם שיחזרו להדלק אח"כ בסוף היום, אין לאסור מאחר דלכבוי הנרות של המנורות הגדולות שנקראו בלע"ז לאמפן שהיו דאש ממש נהגו בכל המקומות לכבותם ע"י עכו"ם והיו גם מקומות שהיו נוהגין לחזור ולהדליקם בביהמ"ד לתפלת נעילה ביו"כ ונמשך מזה באיזה מקומות שגם בשבת לעת ערב הדליקו ע"י נכרי לאמירת המזמורים אף שכבר צוהו הרבה עיין בנב"ק חאו"ח סימן ל"ג אבל נתן טעם להמתירין, והרמ"א /או"ח/ בסימן רע"ו סעי' ב' שנהגו רבים להקל לצוות לעכו"ם להדליק לצורך סעודה בפרט בסעודת חתונה או מילה ומשמע שבמקום צורך גדול מתיר שלכן אף שמן הראוי להחמיר ובגבולנו ביוראפ החמירו, מ"מ כיון שיש רבוותא שהתירו ונהגו כן בהרבה מקומות, אין לאסור מה שכבר נהגו להקל בהעמדת העלעקטרי בע"ש ע"י מורה שעות שיכבה וגם שידליק בשבת להזמן שהעמידו, וגם ממילא ליכא זילותא לשבת בזה וליכא טעם האחרון לאסור כיון שהיו מקומות שנהגו בזה אדרבה למצות כבוד סעודת שבת, ונשאר רק טעם הראשון שיש ג"כ לסמוך

להתיר, אבל הבו דלא לסיף עלה להתיר גם לבשול ומלאכות אחרות ויש לאסור. זקנך אוהבך, בל"נ, משה פיינשטיין.

שו"ת ציצ' אליעזר חלק ד סימן לא

אם מותר שהמטרת תהיינה בפעולתן בשבת על ידי כוון מערב שבת ב"ה, ט"ו לחדש ימי הרחמים תשי"ג. לכבוד השו"ב הנכבד הר"ר מנחם כובאני שליט"א. נוה שלום ע"י נתניה.

שלום רב, קראתי בתשומת לב את שאלתו שאלת חכם אם מותר להשקות בשבת את הזרעים ע"י הממטרה באופן שיפתחו אותה מע"ש = מערב שבת = ותשאר פתוחה ותמטיר כל השבת, וכב' ציין ישר למקור דברי הגמ' בשבת ד' י"ח והרמב"ם פ"ג מה' שבת ה"ב ושו"ע או"ח סי' רנ"ב, ...

(א) לפענ"ד נראה דכשם שלא אסרו עצם פתיקת המים מע"ש שהולכים ומשקים כל יום השבת את הגינה ולא חששו למראית עין שיאמרו שפתק בשבת גופא, כך מותר נמי לפתוח מע"ש שיומשכו המים ע"י מכשיר הנקרא ממטרה, מכיון שאנן פסקין דאין איסור שביתת כלים בשבת, ואל תשיבני שהיתר הפתיקה הוא רק כשהמים עוברים בצידי צדדים באופן שליכא למיחש משום מראית העין, דע"ן בספר עולת שבת על או"ח בסי' רנ"ב סק"ד שכותב לדבר פשוט וברור שההיתר הוא אפילו אם המים הולכים דרך רשות הרבים ע"ש, הרי שלא חששו למראית עין של בני רה"ר = רשות הרבים =, וא"כ ה"ה בכגון נידוננו, וכנ"ל.

(ב) ומשני טעמים שונה נידוננו מדין רחיים של מים שהרמ"א באו"ח בסי' רנ"ב סעי' ה' אסר הדבר משום השמעת קול.

ראשית שם ברחיים של מים ישנו משמיע קול של ממש, שכל מי שעובר בקרבת מה למקום שומע ומבחין מיד בקול האיסור שהוא קול הטחנה, ולכן הואיל וישנו אוושא מילתא אסרו משום מראית עין מכיון דאיכא זילותא דשבתא, וזהו כוונת הרמ"א במה שכותב ברחיים ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול וכמו שמבאר המשנ"ב בס"ק מ"ח שהכוונה בכל כיוצא בזה המשמיע קול דאוושא מילתא ואיכא זילותא דשבתא, ומשא"כ בכגון נידוננו שהמטרת אין משמיעות שום קול ענות גבורה ולכל היותר משמיעות רק קול ענות חלושה, ואין הבחנה יתירה של שמיעת קול איסור לכן בכגון דא יש מקום לומר דלא נקרא אוושא מילתא שחכמים אסרוהו, וממילא אין גם איסור של מראית עין, דלא אסרו כי אם כשנוסף לנראין יש גם נשמעין, ומשא"כ כשהוא רק בגדר של נראין ולא נשמעין, וזהו גם טעם ההיתר שנוהגים להשתמש במאור החשמל בשבת החוזר ונדלק ע"י כוון שעון אוטומטי מע"ש, וכן לכבות ע"י שעון אוטומטי, ולא חששו למראית עין של הרואים, והיינו מכיון שזה רק בגדר של נראה ולא נשמע, ואין האוושא מילתא.

ואפשר להביא סייעתא לדבר זה שכל עיקר יסוד האיסור ברחיים הוא בעיקר משום אוושא מילתא, מדברי התוס' בשבת ד' י"ז ע"ב ד"ה אין נותנין, שכותבין בתוך דבריהם דברחיים ידעי כו"ע שהרחיים טוחנות מעצמם וידעי נמי שהחיסין הושמו שם מע"ש ע"ן שם. וא"כ מהו לדבריהם טעם האוסרים? הרי לא יחלוקו במציאות אי ידעי או לא ידעי? ובע"כ שעיקר טעם האוסרים הוא משום האוושא מילתא שהקול נשמע למרחקים. וזהו הזילותא דשבתא, ...

(ג) ושנית יש לחלק משום דברחיים הטחינה אינה צורך השעה של יום השבת גופא, ובכל אופן שהוא אין היכר שזה נזקק לצורך היום, ולא עצם היום הוא שקגרים שהרחיים יהא בהפעלה, וההפסד באי הפעלת הרחיים אינו נראה לבנ"א במוחש ולכן ישנו ביותר החשש של מראית עין שיאמרו היות והדבר לא זקוק במיוחד לאותו יום ובכל זאת הרחיים בהפעלה לשם הכנה לימי החול ולשם רווחים, א"כ בטח איש כזה גם הפעיל גוף הרחיים ביום השבת, לכן נחשב הקול קול של אוושא מילתא זילותא דשבתא, וכן יבואו לחשוב שהיות וההפסד אינו נראה תמיד מראש א"כ אולי בא דבר החשת הפעולה בשבת גופא, והבעלים כשלא יכלו לעמוד על ממנום הפעילו בשבת הטחנה, אבל כבנידוננו הדבר ניכר לכל שזה בא לשם צורך הכרחי מידי שיומא הוא דקגרים, כדי שלא יתקלקלו הזרעים, וההפסד באי ההשקאה נראה במוחש, ולכן במה שיראו שהמטרת בפעולתם לא יבואו לחשוד שסודר בשבת גופא, אלא יחשבו שהיות שההפסד הוא תמידי ונראה תמיד מראש בטח דאגו בעלי הגינה לכך לסדר מראש הכל באופן המותר, וכן הקול אינו מבליט כ"כ האוושא מילתא זילותא דשבתא, וכמובן שלא עסקין ברשיעי המביאים חשדא על עצמם ע"פ הנהגותיהם התמידיות. ושוטים שקלקלו יתנו את הדין.

וגם בזה יש להסביר שזהו גם טעם ההיתר של השימוש בחשמל בשבת ע"י שעון אוטומטי המדליק ומכבה כנ"ל, והיינו מכיון שכולם יודעים שא"א בליל שבת בלי מאור ולכן כולם ידונו לכך זכות שבטח סודר מראש באופן המותר. וליתר תוקף היות וענין המטרת הוא אינו דבר השווה לכל נפש כמאור החשמל לכן מן הטוב והמועיל לסדר שבעל הגינה ידביק פתקה ע"י השער ויהא כתוב בה שהמטרת בפעולתן ע"י כוון מע"ש.

(ד) נוסף על כל זה הרי גם ברחיים גופא דעת הב"י ורבים דעימיה להתיר ולא לחשוש להשמעת קול, ע"ן בסוגית הגמ' בד' י"ח אליבא דב"ה וב"ש ובשיטת התוס' וכן בב"י בטור. ואפי' הרמ"א ודעימיה המחמירים מתירים הדבר במקום פסידא, ע"ש ברמ"א ובשו"ע הגרש"ז סעי' כ"א וערוך השלחן סעי' ח' ומשנ"ב ס"ק מ"ט ע"ן שם.

(ה) לכן משום כל הנ"ל נלפענ"ד שיש להתיר הדבר. ולדעתי יש בנתינת ההיתר גם משום תיקון והשבת רבים מעון, כי לדאבונינו עיננו הרואות שהרבה בני אדם בהולים על ממנום ואינם מעמידים את עצמם מלפתוח הממטרת

בשבת גופא והדברים מגיעים לידי עבירה על איסור זריעה כמובן, ועם נתינת היתר זה אולי ישובו רבים מהעון החמור כשיראו שאפשר לסדר את ההשקאה בהיתר, מכיון שימצאו מצב של עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר.

שו"ת מנחת שלמה חלק א סימן ט

ב. עתה נפן לברר אם מותר להשתמש ברם קול בשבת ויו"ט לא לצורכי תפילה כי אם להשמיע על ידו נאומים באופן ששעון אבטומטי יחבר אותו עם הזרם בשעה הדרושה, או ישאיר אותו כל השבת דלוק ומחובר לזרם מאתמול. שאלה זו נוגעת גם לענין רדיו אם מותר להשאיר מקלט הרדיו פתוח לפני השבת או שיפתח מאליו בשבת ע"י שעון הערוך לכך מאתמול כדי לשמוע בשבת את השידורים (באופן שהמשדר וכן שאר כל המלאכות הכרוכות בכך נעשות אך ורק ע"י נכרים וגם לצורך נכרים). ונראה דמה שרגילים בשעת השמוש לשנות את הקול או להעביר את הקליטה מגל לגל, מסתבר דאין בזה שום איסור, כיון שלא נעשה בכך שום כבוי והדלקה, הואיל ובסבוב הרגולטור משתנה רק כח הזרם שעובר דרך המנורות מבלי להשפיע כלל על האש עצמה שבתוך המנורות...

...אך אעפ"י כן נלענ"ד שאין להשתמש בשבת ברם קול או ברדיו אפילו אם הם ערוכים ומיועדים לכך מאתמול, דהא נקטינן שאסור ליתן חטים בערב שבת לתוך רחיים של מים כדי שיטחנו בשבת, ואף על גב "דידעי כו"ע שהרחיים טוחנות מעצמם וידעי נמי שהחטים הושמו שם מערב שבת" (כך לשון התוס' בשבת י"ח ע"ב בתוד"ה אין נותנים) אפי"ה אסור מפני שמשמעת קול ואוושא מלתא שיאמרו רחיים של פלוני טוחנות בשבת ואיכא זלזול שבת בזה שהשומעים את קול הטחנה יאמרו שבשבת התחיל המלאכה, והן אמנם דפליגי בה רבואתי ומרן הב"י נוטה להיתר, עכ"ז הכריע הרמ"א בס"י רנ"ב כדעת רוב הראשונים שאסור וגם כל גדולי האחרונים הסכימו לכך. ועיין במג"א ס"ק כ"א, שמצדד לומר שאף אם נותן בידים את החטים לתוך אפרכסת הרחיים בשבת ג"כ ליכא חיוב חטאת כיון שהטחינה נעשית ממילא ולא ע"י אדם ואפי"ה החמירו רבנן שלא לעשות כן גם מערב שבת.

גם המהר"י וי"ל כתב בס"י ק"ל: "מה ששאלת על כלי העשוי למשקולת להשמיע קול לפי סדר השעות נראה דאסור (להשאיר אותו כך גם מערב שבת) דהר"ח והאשרי פסקו כרבה בפ"ק דשבת דאוקי ברייתא דאין נותנין חטים לתוך רחיים אפי' כב"ה משום השמעת קול", הרי דאע"ג שעיקר איסור השמעת קול בשבת הוא רק מדרבנן אפי"ה כיון דאוושא מלתא ואיכא זילותא דשבתא אסור. אף על גב שלהלכה לא קיי"ל כהמהרי"ו "ומותר להעמיד כלי משקולת שקורין זייגער /שעון/ מערב שבת אף על פי שמשמיע קול להודיע השעות בשבת" כמבואר בשו"ע סי' רנ"ב ושל"ח היינו מפני "שהכל יודעים שרגילים לתקנו בכל יום על יום שלאחריו וביום שהוא מקשקש ומשמיע אין

מתקנין אותו" (דרכי משה סי' רנ"ב או"ז), וגם בשו"ע הרב ז"ל בס"י רנ"ב אות ט"ז דייק לומר שההיתר הוא רק מפני "שכן הוא דרכו לעולם להעמידו בכל יום על יום שלאחריו", משא"כ אם בדרך כלל לא היו רגילין לכוון את השעון בכל יום על יום שלאחריו היה אסור להשאיר את השעון שיתקתק וישמיע קול בשבת משום האי טעמא דאוושא מלתא, וא"כ מה שמותר להדליק ולכבות את האור בשבת ע"י שעון אבטומטי /אוטומטי/ היינו משום דדוקא השמעת קול הוא דאוושא מלתא ואסור משא"כ כבוי והדלקה שרק נראין ולא נשמעין, וגם עיקר החשד אינו כי אם בתחלתן ואז הרי נעשה ונגמר ברגע כמימרא משא"כ בהשמעת קול, וכן דייק שם הרמ"א "ובכל מקום שיש לחוש להשמעת קול" אסור, ועיין במשנ"ב שכתב: "כלל בזה כל כיוצא בזה המשמיע קול דאוושא מלתא ואיכא זילותא לשבתא".

וכיון שכן נראה שאף אם השאיר את הרם קול או את מקלט הרדיו פתוח מערב שבת או סידר פתיחתן בשבת ע"י שעון אבטומטי אפי"ה כיון דאיכא השמעת קול דאוושא מלתא טפי הרי זה אסור (ומיהו לענין רדיו בכה"ג שאין הקול נשמע בחוץ והוא נמוך יותר מצלצול השעון יש להסתפק אי שרי או אסור). ואף אם יפרסם לרבים שהם פתוחים מאתמול או נפתחו ע"י שעון מ"מ כמו שאסור להשאיר את הרחיים טוחנות ולא מועיל כלל מה שיפרסם או שבלא"ה ידוע שנתן את החטים מאתמול, והיינו משום דבדרך כלל אין רגילין כלל ליתן חטים מאתמול, ה"נ כאן כיון דסתמא דמלתא רגילין לפתוח ולסגור את הרדיו בשעת השמוש ולא מאתמול וכן ברם - קול, וכיון דבכל פעם שפותח וסוגר הרי הוא מדליק ומכבה כמה מנורות שפיר מסתבר דאסור.

ולכאורה יש לפקפק דאפשר שלא אסרו רבנן השמעת קול בשבת כי אם דומיא דרחיים של מים שהחשד הוא ממש על אותו קול הטחינה הנשמע לרבים שיטעו לחשוב שהוא נעשה בשבת ע"י אדם, וכן בקשקוש השעון החשש הוא ג"כ על גוף הקול שאנו שומעים שיטעו לחשוב שנעשה בשבת ע"י אדם משא"כ ברדיו הרי ידוע לכל שקולות המנגנים או המדברים אינם נוצרים כלל כאן ע"י פתיחת המקלט כי אם נקלטים מהמשדר שבתחנת הרדיו, אלא שהמכשיר הזה רק קולט אותם הקולות וכן ברם - קול, וכיון שכן אפשר שאין זה דומה לרחיים של מים או קשקוש שעון שעצם הקול הנשמע הוא עצמו קול כזה שאסור לעשותו בשבת. עם כל זאת חושבני דלאו סברא הוא כלל לחלק משום כך, כיון שהכל יודעים שהפעלת הרם קול או המקלט של הרדיו כרוכה גם באיסור הבערה, לכן כך לי אם החשד הוא על עצם קול הטחינה או הקשקוש שאנו שומעים, או שהחשד הוא מפני שלא יתכן כלל להשמיע אותו קול כי אם ע"י איסור הדלקה וכל השומע קול כזה יטעה לחשוב שהשמיעו עבר על מלאכת מבעיר. (גם מדברי רש"י ותוס' בשבת י"ז ע"ב ד"ה אין נותנין שכתבו "דידעי כו"ע שהרחיים טוחנות מעצמם וידעי נמי שהחטין הושמו שם מערב

אסור לקרוע אותו מהגליל(פב). ומותר לכוון מבעוד יום את מכשיר הפקס כך שעל - ידי השעון שבמכשיר - הוא מופעל בליל - שבת, בזמן שהתעריפים הם נמוכים, והמכתב נשלח בשבת בזמן הקבוע מראש(פג), אבל אסור להניע בשבת כל כפתור - הפעלה שבמכשיר, וגם לא לעשות כל פעולה להפעלתו של המכשיר אף לאחר זמן.

שמירת שבת כהלכתה - הערות פרק לא: (פ) שמעתי מהגרש"ז אויערבך זצ"ל, ומיירי במקום שאין לחוש להשמעת קול (שמשמיע המכשיר בעת קבלת הפקס), או עכ"פ במקום הפסד, עיין סי' רנב סע' ה ברמ"א ובמ"ב ס"ק מח ו - מט. ועו"ל דמ"ש מטלפון אשר לא רגילים לנתקו מבעו"י אף אם מישהו מצלצל ויש בו משום השמעת קול, שהכל יודעים שלא בעל המכשיר הוא הגורם להשמעת הקול, וה"נ בני"ד של הפקס.

שבת" ואפי"ה אסור משום זילותא), ועיין בנוב"ת או"ח סי' ל' שכתב לענין נשיאת "רעגנישירעם" בשבת הפתוחה מאתמול דכיון שאין הכל יודעים שכבר היתה פתוחה מאתמול יש לאסור ודאי מדרבנן משום מראית עין ובפרט בדור הזה דנפשי שאינן בני תורה וכשרואים נושאו בשבת לא ידעו להבחין בין ערוך מאתמול או לא עיין שם ובשע"ת סי' ש"א סעיף מ"ה, וכ"ש בדורנו זה שלצערנו יש הרבה מקומות שהפרוץ מרובה על העומד.

שו"ת יחיה דעת חלק ג סימן יח

שאלה: חיילי צה"ל המגיעים לביתם לחופשה קצרה בערב שבת אחר הצהריים סמוך לכניסת השבת, ועליהם לחזור לבסיסם במוצאי שבת, האם מותר להם לתת בגדיהם לתוך מכונת כביסה אוטומטית, ולהפעילה לפני שקיעת החמה, והיא מכבסת והולכת מאליה בשבת?

...כן פסק מרן בשלחן ערוך /א"ח/ (סימן רנ"ב סעיף ה'), שמותר לתת חטים לתוך הריחים של מים סמוך לחשיכה, ואין חוששים להשמעת קול שיאמרו ריחים של פלוני טוחנות בשבת. וכתב על זה הרמ"א בהגה, ויש אוסרים בריחים, וכן בכל מקום שיש לחוש להשמעת קול, וכן נוהגים לכתחלה, אבל במקום הפסד יש להקל ע"כ. וכתב הפרי מגדים (אשל אברהם ס"ק כ"א), שמעיקר הדין אנו סוברים כדעת רבינו תם וסיעתו, שהשמעת קול מותרת בשבת, וכמו שפסק המחבר בשלחן ערוך, אלא שנוהגים להחמיר לכתחלה לחוש לדעת החולקים במקום שאפשר בלי הפסד ע"כ. וכיוצא בזה כתב בשו"ת עטרת חכמים (חלק יורה דעה סימן ה'), שבכל מקום שהתיר הרמ"א במקום הפסד מרובה, נראה שמעיקר הדין הוא סובר להתיר, אלא שחושש לדעת המחמירים במקום שאין הפסד מרובה. וכן כתב הרמ"א עצמו בתורת חטאת ע"ש. ולפי זה הדבר ברור שבנידון שלנו לדעת מרן השלחן ערוך מותר בפשיטות לתת בגדים למכונת כביסה אוטומטית סמוך לכניסת השבת, והם מתכבסים מאליהם בשבת. ואף לדעת הרמ"א, הואיל וכאן יש צורך בדבר, כי במוצאי שבת יצטרכו לשוב מיד לבסיסם, והשעה דחוקה להם, לכן יש להתיר לעשות כן. וראה עוד בשו"ת קול מבשר חלק א' (סימן י"א), ובשו"ת היכל יצחק (חלק אורח חיים סימן י"ט והלאה), ובשו"ת יביע אומר חלק ג' (סימן י"ז אות ג').

בסיכום: מותר לתת בגדים לתוך מכונת כביסה אוטומטית בערב שבת סמוך לשקיעת החמה, והם מתכבסים מאליהם. וכדעת מרן השלחן ערוך שקבלנו הוראותיו. ואחינו האשכנזים נוהגים כדעת הרמ"א להחמיר, אלא אם כן יש צורך בדבר.

שמירת שבת כהלכתה פרק לא אות כח

כח. בזמן המותר מותר להשתמש במכשיר הפקס כדי לשלוח מכתב לאדם אשר אצלו עתה שבת(עט). וכן מותר להשאיר את מכשיר הפקס פתוח כדי לקבל מכתבים גם בעצם השבת, אם אין כל חשש של חילול שבת מצד המשלח, כגון שהלה גר בארץ אחרת אשר טרם נכנסה שם השבת, או שכבר יצאה השבת(פ). אולם אסור לקרוא את המכתב(פא), ואם הוא בגליל נייר